

ТАЛАБА-ЁШЛАР МАЪНАВИЙ ДУНЁҚАРАШНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ САМАРАЛИ УСУЛЛАРИ

Раматов Ж.С.

Тошкент давлат транспорт университети
“Ижтимоий фанлар” кафедраси мудири

Ҳасанов М.Н.

Тошкент давлат транспорт университетининг
“Ижтимоий фанлар” кафедраси ўқитувчиси

Жуманиёзова Н.С.

Ташкент давлат транспорт университети
“Ижтимоий фанлар” кафедраси катта ўқитувчиси

АННОТАЦИЯ

Мақолада янги Ўзбекистонда Талаба-ёшлар маънавий-ахлоқий дунёқарашини шакллантиришда маърифат алоҳида аҳамият касб этилганлиги. Зеро, маърифат – маънавиятга олиб келадиган йўл, уни шакллантирувчи воситаси кўрсатилган. Маърифат миллат тарихининг ажралмас таркибий қисми каби масалалар таҳлил этилган.

***Таянч сўзлар:** Талаба-ёшлар, виждон, маънавий-ахлоқий дунёқараши, сўз эркинлиги, маърифат, касб-ҳунар, таълим-тарбия.*

АННОТАЦИЯ

В статье просветительство имеет особое значение в формировании духовно-нравственного мировоззрения учащихся нового Узбекистана. Ведь просвещение – это путь, ведущий к духовности, и показан инструмент, его формирующий. Просвещение является неотъемлемой частью истории нации.

***Ключевые слова:** Студенческая молодежь, совесть, духовно-нравственное мировоззрение, свобода слова, просвещение, профессия, образование.*

КИРИШ

Бугунги кунда Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев анъанага содиқ қолган ҳолда, ёшларнинг таълим-тарбиясига алоҳида эътибор қаратиш давр талаби эканлигини таъкидлайди: “Юксак маънавиятли, замонавий билим ва касб-ҳунарларга, ўз мустақил фикрига эга бўлган ёшларни миллий ва умуминсоний қадриятлар руҳида тарбиялаш биз учун энг муҳим масалалардан

биридир. Бу борада биз асрлар мобайнида шаклланган миллий анъаналаримизга, аждодларимизнинг бой маънавий меросига таянамиз”¹.

Талаба-ёшлар маънавий-ахлоқий дунёқарашини шакллантиришда маърифат алоҳида аҳамият касб этади. Зеро, маърифат – маънавиятга олиб келадиган йўл, уни шакллантирувчи воситадир. Маърифат миллат тарихининг ажралмас таркибий қисми ҳисобланади. Президентимиз Ш.М.Мирзиёев томонидан БМТ Бош Ассамблеясининг “Маърифат ва диний бағрикенглик”² деб номланган махсус резолюциясини қабул қилиш таклифи ҳам давлатимизни халқаро миқёсда нуфузини янада кўтарди. Бу ҳужжатнинг асосий мақсади – барчанинг таълим олиш ҳуқуқини таъминлашга, саводсизлик ва жаҳолатга барҳам беришга кўмаклашишдан иборат. Ушбу резолюция бағрикенглик ва ўзаро ҳурматни қарор топтириш, диний эркинликни таъминлаш, эътиқод қилувчиларнинг ҳуқуқини ҳимоя қилиш, уларнинг камситилишига йўл қўймасликка кўмаклашишга қаратилган.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Шарқ уйғониш даври мутафаккирларининг фикрича, покиза хулқ-атвор, гўзал ахлоқ-одоб, ҳалоллик, илоҳий маърифат – комиллик даражасига етиш манбаидир. Комил инсонларгина миллатнинг ёрқин кўзгуси бўлиши мумкин. Фақат маънавиятли ва маърифатли инсонларгина халқ ва давлат манфаати, равнақи йўлида меҳнат қилишга қодирдирлар. Машҳур Шарқ мутафаккири Шайх Азизиддин Насафий комил инсон фазилатлари ҳақида гапириб, унинг юксак ахлоқли, ўзини англаган, дунёвий ва илоҳий билимларни эгаллаган маънавиятли ва маърифатли бўлиши зарурлигини айтади: “Билгилки, Комил инсон деб, шариат, тариқат ва ҳақиқатда етук бўлган одамга нисбатан айтадилар ва агар бу иборани тушунмасанг, бошқа ибора билан айтайин: билгилки, комил инсон шундай инсондирким, унда куйидаги тўрт нарса камолга еткан бўлсин: яхши сўз, яхши феъл, яхши ахлоқ ва маориф”³.

Ёшларни жаҳолатга қарши маърифат билан курашиш руҳида тарбиялашда, уларга жаҳолатнинг объектига кўра қуйидаги кўринишларда, яъни жаҳолатпарастликнинг: 1) ич-ичидан мавжуд дунёвий тартибни кўролмасдан, унга нисбатан илмсизларча, яъни унинг моддий ва маънавий ҳаётидаги ижобий ўзгаришларга нодонларча салбий муносабатда бўлишида; 2) давлат ҳокимияти

¹ Ш.М.Мирзиёев. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. – Тошкент: “Ўзбекистон”, 2018. – Б.89.

² Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев 19 сентябрь куни Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг 72-сессиясида нутқи. Халқ сўзи газетаси. 2017 йил 20 сентябрь.

³ Қаранг: Комилов Н. Тасаввуф ёки комил инсон ахлоқи. 1-китоб. – Тошкент: Ёзувчи, 1996, 147-бет.

томонидан амалга оширилаётган иқтисодий, сиёсий, ҳуқуқий, маданий ислоҳотларнинг моҳиятини тушунмасдан, уларга жаҳл билан ақлсизларча қаршилик кўрсатаётганлигида; 3) узоқ ва яқин қўшни давлатлар билан тенглик ва ўзаро ёрдам тарзида ўрнатилаётган муносабатларга раҳна солишга уринишларида; 4) элат, миллат ва халқларнинг қадриятларини менсимасдан, уларни ваҳшийларча вайрон қилишга ҳаракат қилаётганликларида; 5) илм-фан ютуқларини тан олмасдан тараққиётга тўсқинлик қилаётганликларида; 6) дин ниқоби остида халқлар ўртасида низо чиқариб, мавжуд ҳокимиятни аздариб ташлаб ўзларининг ҳокимиятини ўрнатишни авж олдираётганликларида; 7) инсонни олий қадрият деб ҳисобламасдан, болалар ва аёлларнинг ҳақ-ҳуқуқларини паймол қилиб, уларни сотиб юбориш эвазига катта маблағ тўплаётганликлари каби хатти-ҳаракатларида яққол намоён бўлишини тушунтирмоқ зарурдир.

Шу билан бир қаторда жаҳолатнинг субъектига кўра қуйидаги кўринишларда, яъни жаҳолатпарастликнинг: а) жамият ҳаётида вужудга келган муаммоларни ақл, илм билан эмас, балки жисмоний куч ишлатиш йўли билан ҳал этишга уринишида; б) ўзига-ўзи маҳлиё бўлиб маърифатгўй донишмандларнинг маслаҳатларига қулоқ солмасдан ўта ўжарлик билан иш бажаришида; в) мансабпарастлик балосига чалиниб барча одамлар унга бўйсунганини, ўзи ҳеч кимга бўйсунмаслигини хоҳлашида, бўйсунмаганларни ўзига ва жамиятга душман деб билишида; г) ўткинчи, юзаки нарсалар, мол-дунё, жисмоний лаззатлар, хирсу шаҳват, обрў, амал, шон-шуҳратни ҳақиқий бахт, фаровонлик деб ўйлашида ва билишида; д) обрўпарастлик балосига йўлиқиб, ўзаро бир-бирларини мақташ, кўкка кўтаришни яхши кўришида, уларни бошқалар сўзда ҳам ишда ҳам улуғлашларини иштакларида; ж) мутлоқ ҳокимиятга эга бўлиб, ўзга халқларни қурол кучи билан қўрқитиб ўзига тобе қилиб олишга, яъни яққа ҳукмронлик гаштини суришга бўлган хатти-ҳаракатлари шаклида намоён бўлишини кўрсатиб бермоқ керак.

Бу ҳақда Ш.М.Мирзиёев: “Биз “жаҳолат” деганда одатда диний жаҳолат, ақидапарастликни тушунамиз. Лекин бугунги ҳаётини жараёнлар жаҳолат ҳамма соҳада ҳам учраши, агар унга қарши ўз вақтида кураш олиб борилмаса, ўта оғир оқибатларга олиб келиши мумкинлигини кўрамиз. Биз бугун жаҳолат деган балога иқтисодиёт соҳасида ҳам таълим-тарбия, соғлиқни сақлаш, маданият тизимида ҳам қўйингки, ҳаётимизнинг барча жабҳаларида дуч келаяпмиз ва бу иллат қўл-оёғимизда бамисоли кишан бўлиб турибди. Бу

кишандан холос бўлмасдан туриб, тараққиёт ва ривожланиш ҳақида ҳеч қандай сўз бўлиши мумкин эмас”⁴, – деган эди.

Бугунги жаҳолатга қарши маърифат билан курашнинг замонавий тактик усуллари қуйидагилардан иборат: бузғунчи вайронкор ғоя ва мафкуралар тўрига тушиб қолган, аммо қўли “қон”га ботмаган ҳолда қайтиб келган фуқароларга нисбатан кечиримли бўлиш, яъни уларни авф этиш; кечирилган фуқароларни, уларнинг ота-оналари, оила аъзолари ва қариндош уруғларини камситмаган ҳолда иш билан таъминлаб ижодий меҳнатга, жамоат ишларига жалб қилиш; авф этилганларга нисбатан ҳар бир оила, ижтимоий гуруҳ, маҳалла ва бошқа жамоат ва меҳнат жамоаларида яхши маънавий-мафкуравий муҳитни яратиш; узоқ вақт давомида қўшни мамлакатлардан келиб, мамлакатимизда яшаб, ҳалол меҳнат қилиб, шу юртни танлаган, бироқ фуқаролик ҳуқуқига эга бўлмаганларни фуқароликка қабул қилиниши ва шу асосида уларнинг руҳини кўтариш; тўғри йўлдан адашиб, чет элларда хор-зор бўлиб, азоб-уқубатларни кўриб, тавбасига таяниб ўз ватанига қайтиб келган фуқаролар билан ёшларнинг учрашувларни ташкил этиб, бузғунчи-вайронкор ғояларнинг асл моҳиятини уларнинг вужудида чуқур ҳис эттириш, уларни Ш.М.Мирзиёев кўрсатиб ўтганидек: “Билим билан, ақл ва маърифат, намунали ишлар билан ишонтириш керак. Тарихдан, бугунги ҳаётимиздан олинган ҳаётий, таъсирчан мисоллар билан инонтириш керак”.

Маълумки, жамият тараққиётида, унинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишида инсоннинг ижтимоий фаолияти, хусусан, унинг ахлоқий камолоти биринчи ўринда туриши керак. Ана шу ахлоқий жиҳат қанча юқори бўлса, биргина оилада эмас, балки бутун жамиятда ҳам инсонийлик юзага чиқиб, фаровон ҳаёт кечиришга имкон яратилади, чунки жамиятнинг энг катта бойлиги ана шу инсонлар ва уларнинг гўзал тақдирidir. Агарда юксак маънавиятли жамият шаклланишига қатъий ишонган, бунга чуқур эътиқод этадиган кадрлар етиштирилса, аввало шундай жамият бўлишига комил ишончи ва эътиқоди бўлган имонли, баркамол инсонларни тарбиялай олинсагина ана шу жамият ва давлатда барқарорлик, фаровонлик, осойишталик, тараққиёт тезлашади. Шунинг учун ҳам мамлакатимизда мустақилликнинг дастлабки йилларидан бошлаб, токи бугунги кунга қадар бу масалага давлат сиёсати даражасида қараб келинган. “Бугунги кунда фарзандларимизнинг

⁴ Мирзиёев Ш.М. Адабиёт ва санъат, маданиятни ривожлантириш – халқимиз маънавий оламини юксалтиришнинг мустақкам пойдеворидир// Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолиятимизга берилган энг олий баҳодир. 2-жилд. – Тошкент: Ўзбекистон. НМИУ, 2018.– Б.195-196.

маънавий оламини юксалтириш, уларни миллий ва умуминсоний кадриятлар руҳида тарбиялаш масаласи биз учун энг долзарб вазифа бўлиб қолмоқда.

Ахлоқий онгнинг намоён бўлиш шаклларида бири – кишида маълум ҳаёт шароитлари ва тарбия таъсирида қарор топган қатъий билимлар ва ахлоқий тартиб-қоидаларга эмоционал муносабатдан иборат бўлган ишонч ҳисобланади. Ишонч хулқ меъёрини субъектив қабул қилиш бўлиб, киши намуна оладиган ахлоқ тамойилларининг тўғрилиги ва адолатли эканлигига ишонч билдиришидир. Фақат ахлоқий ишонч бу билан чекланмайди, чунки бу фақатгина ахлоқий заруратни ақлий ҳиссиёт билан тушунишдир. Ахлоқий ишонч шахснинг бирон фаолият йўналишини, унинг мақсад сари интилиши, хулқнинг яширин мотивлари тузилмасини ҳамда унинг умумий нуқтаи назарини, ҳаётдаги ўрнини, яшаш маъносини белгилайди. Ахлоқий ишонч ўзида рационал ва эмоционал томонларни ифодалайди, бунда инсон ҳар қандай қийин шароитларда ҳам ўз тамойилларидан қайтмайди.

Маънавий камолот қирралари ва муаммолари ҳақида жуда кўп фикрлар айтиш мумкин, имкониятдан келиб чиқиб биз маънавий камолотнинг мезонларидан бири бўлган мустақил фикрлаш ҳақида сўз юритмоқчимиз. Мустақил фикрлаш элементлар шаклида деярли ҳар бир кишиларда мавжуд, яъни энг оддий ҳолатларда ҳам киши ўз-ўзини бошқаради. Аммо биз фикр юритадиган мустақил фикрлаш, юртимизда бўлаётган ҳар бир жараён ва унта оид бўлган ҳар бир муносабатга нисбатан, ўз вақтида тўғри ва объектив фикр билдириш ва ўз муносабатини белгилаб олишдир.

Ёшларнинг мустақил фикрлаши ҳақида сўз борар экан, аввало, ҳозирги кунда ёшлар ўртасида. айнан шу фазилатнинг етишмаслиги оқибатида жамиятда келиб чиқаётган иллатлар ҳақида бир фикр юритайлик. Бу иллатларнинг кенг тарқалганлари:

1. Ёшлар ўртасида гиёҳвандлик;
2. Ғоявий иммунитетнинг пастлиги оқибатида бузғунчи ғоялар таъсирига тушиб қолиш;
3. Ёшлар жиноятчилиги ва ҳуқуқбузарлиги.

Шу уч иллат, охир-оқибат ёшларимизга жиноятчи муҳрини босиш ва уларни том маънода йуқотишимизга сабаб бўлмоқда. Аслини суриштирганда буларнинг заминиди, мафкуравий тарбияга эътиборнинг камлиги натижасида ёшларнинг бу каби иллатларни келиб чиқиш сабаблари ва моҳиятини билмаслиги ёки очикдан-очик бу каби ҳодисаларга маънавий жиҳатдан

қаршилик қилишга ожизлик, яъни мустақил фикрлай олмаслик, ўзгаларнинг фикрига, йўлига кўр-кўрона бўйсунуши ётибди.

Ўзбекистон Республикаси Биринчи Президенти И.А.Каримов таъкидлаганларидек, моддий ва маънавий олам уйғунлашиб, инсоннинг кўш қанотига айлансангина, жамиятнинг тўлақонли эркин ривожланиши таъминланади. Лекин, афсуски, маънавий инқирознинг олдини оладиган, ёшларни юксак маънавиятли шахс сифатида шакллантиришни кафолатлайдиган таълим-тарбия тизими дунёда хали яратилмаганлигини бугун ҳаётнинг ўзи тасдиқлаб кўрсатмоқда. Ҳақиқатдан ҳам, бугун мураккаб вазиятда маънавият соҳасида вужудга келаётган долзарб муаммолар, хусусан, жаҳоннинг айрим минтақаларида тобора кучайиб, илдиз отиб бораётган маънавий инқироз хавфи халқимиз маънавиятини асраш баробарида уни юксалтириш, айниқса, ёш авлоднинг қалби ва онгини турли зарарли ғоя ва мафкуралар таъсиридан ҳимоя қилишни талаб қилмоқда.

Ҳеч шубҳасиз, дунёнинг қайси бурчагида бўлмасин, маънавиятга қарши қандай таҳдиднинг пайдо бўлиши ўзининг бугунги куни ва эртанги истиқболини ўйлаб яшаётган ҳар бир онгли инсон, ҳар бир халқни ташвишга солади. Албатта, бундай маънавий таҳдид ва мафкуравий хуружлар миллий ва диний томирларимизга болта уриши, улардан аввало фарзандларимиз кўпроқ азият чекиши мумкинлиги, ёшларда маънавий-ахлоқий онги янада юксалтиришни тақозо этмоқда.

Таълим тизимининг барча босқичларида бу фазилатларни шакллантириш ўзига хос хусусиятларга эгадир. Хусусан, юқоридаги маънавий-ахлоқий фазилатлар олий таълимда янада мустаҳкамланади ва ҳаётда фаолият мезонига айланади. Тарбиявий ишлар тўғри йўлга қўйилган таълим муассасаларида талабаларда ўз фаолиятида мақсадли кураш олиб бориш, мустақил фикрга эга бўлган фидокор, тарихни тўғри англаш, ўз кучига ишончни қабул қилиш, ислохотларда фаол иштирок этиш, урф-одатларни, анъаналарни асраш, демократияга ҳурмат билан қараш, эзгу ғояларга садоқат, маърифатни ёт ғояларга қарши қўя билиш, огоҳликни, бунёдкорликни, маънавий юксакликни намоён этиш, жамоа ташкилотларида фаол иштирок этиш, мафкуравий таҳдидга қарши кураш, глобаллашувнинг салбий жиҳатларини фож этиш, юрт тинчлигини сақлаш, демократия экспорти моҳиятини фож этиш фазилатлари намоён бўлади.

ХУЛОСА

Шунингдек, мустақилликни мустаҳкамлашнинг фаол курашчиси бўлиб, миллий байрамлардан, маросимларда ғоявий тарғиботдан фойдаланиш, глобализм иллатларига, ахборот хуружига, “оммавий маданият” таҳдидига нисбатан ғоявий курашчанликни намоён қилиш, миллий ўзликни ҳимоя қилиш учун кураша олиш, бузғунчи ғояларига, хоинликка, лоқайдликка, маҳаллийчиликка, терроризмга, космополитизмга қарши курашиш, буюк келажакка ишонч ҳисси билан яшаш фазилатлари шаклланади.

Шу боисдан ҳам ёшлар тарбиясининг муҳим бўғинларидан бири – олий таълим муассасалари деб ҳисоблаймиз. Бизнинг фикримизча, олий ўқув юртларида давлатимиз томонидан яратиб берилган имкониятлардан кенг ва самарали фойдаланиб, таълим-тарбия ишларига катта эътибор қаратиш зарур. Олий таълим муассасасида тарбиянинг барча соҳалари ва айниқса, ушбу йўналишлари бўйича алоҳида таълим-тарбия ишлари олиб борилиши мақсадга мувофиқдир.

REFERENCES

1. Ш.М.Мирзиёев. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. – Тошкент: “Ўзбекистон”, 2018. – Б.89.
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев 19 сентябрь куни Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг 72-сессиясида нутқи. Халқ сўзи газетаси. 2017 йил 20 сентябрь.
3. Қаранг: Комилов Н. Тасаввуф ёки комил инсон ахлоқи. 1-китоб. – Тошкент: Ёзувчи, 1996, 147-бет.
4. Мирзиёев Ш.М.Адабиёт ва санъат, маданиятни ривожлантириш – халқимиз маънавий оламини юксалтиришнинг мустаҳкам пойдеворидир// Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолиятимизга берилган энг олий баҳодир. 2-жилд. – Тошкент: Ўзбекистон. НМИУ, 2018.– Б.195-196.
5. To‘raboev, Sh. G., Toirov, Z. T., Abdullaev, J. Z., G‘ulomov, Sh. M., Hasanov, M. N. (2022). FOROBIYNING FALSAFIY ASARLARIDA INSONNING KELIB CHIQISHI.
6. Mirshod Numonovich Hasanov ABU NASR FOROBIYNING INSONNI AHLAKKII KAMALOTI TUGRISIDAN KARASHLARI SHAKLANNISININING IJTMOYTARIHIKHIY MANBALARI // Pedagogik fanlarda akademik tadqiqotlar. 2022 yil. 6-son. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/abu-nasr-forobiyning-insonni-ahlo-iy-kamoloti-t-rishniy-arashlari-shaklanishining-izhtimoiytarihiy-manbalari> (kirish sanasi: 29.10.2022).

7. Ramatov, J.S., & Khasanov, M.N. (2022). ANALYSIS OF THEORETICAL MODEL OF INNOVATION INVOLVEMENT IN EDUCATIONAL PRACTICE. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (6), 937-942.
8. Раматов, Ж. С., Муратова, Д., Султанов, С. Ҳ., Тухтабоев, Э., Кушаков, Ф., & Хасанов, М. Н. (2022). ИЖТИМОЙ АДОЛАТ ВА ҚАДРИЯТЛАР ПЛЮРАЛИЗМИ. *World scientific research journal*, 8(1), 102-108.
9. Ж. С. Раматов, Л. А. Валиев, & М. Н. Хасанов (2022). АУРОБИНДО ГҲОШ ТАЛҚИНИДА ИНСОН БОРЛИҒИНИНГ АНТРОПОЛОГИК ЖИҲАТЛАРИ. *Academic research in educational sciences*, 3 (6), 688-695.
10. Раматов, Ж.С., Баратов, Р.Ў., Султанов, С.Ҳ., Муратова, Д.А., Хасанов, М.Н., & Эрнӣёзов, У.К. (2022). ЁШЛАР ЗАМОНАВИЙ МАДАНИЙ ҚИЁФАСИ ВА УМУМИНСОНИЙ ҚАДРИЯТЛАР ТУШУНЧАСИНИНГ МАЗМУН-МОҲИЯТИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (10), 376-386.
11. Раматов, Ж.С., Баратов, Р.Ў., Султанов, С.Ҳ., Кушаков, Файзулла Абдуллаевич., Валиев, Л.А., & Хасанов, М.Н. (2022). ҲОЗИРГИ ДАВРДА ИЖТИМОЙ АДОЛАТ ҲАҚИДАГИ ИЛМИЙ-ФАЛСАФИЙ ҚАРАШЛАРНИНГ ЎЗИГА ХОС ТАЛҚИНИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (9), 647-656.
12. Ж. С. Раматов, & М. Ҳасанов (2022). ШАХС ДИНИЙ ДУНЁҚАРАШИНИНГ ШАКЛЛАНИШИДА ИЛМНИНГ АҲАМИЯТИ. *Academic research in educational sciences*, 3 (7), 35-39.
13. Ш.Ғ.Турабоев, З.Т.Тоиров, Ж.З.Абдуллаев, Ш.М.Ғуломов, & М.Н.Ҳасанов. (2022). ФОРОБИЙНИНГ ФАЛСАФИЙ АСАРЛАРИДА ИНСОННИНГ КЕЛИБ ЧИҚИШИ . *JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS*,4(3),141–146.
14. Бобошев, З. Н., Ҳасанов, М. Н., & Нуруллаев, Э. А. (2022). АБУ НАСР ФОРОБИЙНИНГ ПЕДАГОГИКА ФАНИНИНГ АСОСЧИСИ СИФАТИДА.
15. Рашит Ўсарович Баратов (2022). ТРАНСПОРТ ТИЗИМИДА ТАЪЛИМ ИСЛОҲОТЛАРИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ. *Academic research in educational sciences*, 3 (TSTU Conference 1), 90-95.
16. Baratov, R. U. (2019). INTEGRATION OF A SCIENCE, FORMATION AND MANUFACTURE IN THE COURSE OF PROFESSIONAL TRAINING. In *ОБЩЕСТВЕННЫЕ НАУКИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ: ПОЛИТОЛОГИЯ, СОЦИОЛОГИЯ, ФИЛОСОФИЯ, ИСТОРИЯ* (pp. 51-54).

-
17. Раматов, Ж.С., Баратов, Р.Ў., Султанов, С.Х., Муратова, Д.А., Хасанов, М.Н., & Эрнӣёзов, У.К. (2022). ЁШЛАР ЗАМОНАВИЙ МАДАНИЙ ҚИЁФАСИ ВА УМУМИНСОНИЙ ҚАДРИЯТЛАР ТУШУНЧАСИНИНГ МАЗМУН-МОҲИЯТИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2 (10), 376-386.
18. Раматов, Ж.С., Баратов, Р.Ў., Султанов, С.Х., Кушаков, Файзулла Абдуллаевич., Валиев, Л.А., & Хасанов, М.Н. (2022). ҲОЗИРГИ ДАВРДА ИЖТИМОЙ АДОЛАТ ҲАҚИДАГИ ИЛМИЙ-ФАЛСАФИЙ ҚАРАШЛАРНИНГ ЎЗИГА ХОС ТАЛҚИНИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2 (9), 647-656.